

HARMINCÖT ÉVE

HIMLER MÁRTON

Én életrajzi bevezetés 1943

Lassan kezdtem az Óhazával jól-lakni.

Kezdek azok az apró dolgok bántani, amik bántanak Európában mindenkit, ha egyszer Amerikát megszokta.

Bántott, ha utaztam, hogy a vasuton durván bántak a harmadik osztályu utassal.

Egy izben Anyámmal utaztam haza s a kalauz előbb elindult, mielőtt az én fájós lábu, idős Anyám le tudott volna szállni a vonatról s tovább kellett utaznunk. Goromba én senkivel nem vagyok, ha el tudom kerülni, de a kalauz még a tetejébe gorbáskodott velünk, hát bementem Kis Terennén az állomásfőnökhöz, hogy a panaszkönyvbe beírtam.

Az is goromba volt velem s azután három "végzést" is kaptam Amerikába, hogy alapos vizsgálat után megállapították, miszerint a kalauz nem bűnös.

Bántott, mikor láttam, hogy a verebélyi emberek kénytelenek voltak Almássynén kívül a gazdatisztnének, az intézőnének és az ispánnénak kezét csókolni.

Bántott, mikor láttam, hogy asztalos bátyámnál az inasokkal ugy bántak, mint a mostoha gyerekekkel.

Kellemetlennek találtam, hogy a "művelt" emberek lár-másak voltak, hogy vonatnál, színháznál nevetlenül tolongtak.

Bántott a verebélyiek nagy szegénysége, akiknek nem mer-tem mondani, hogy jöjjenek egy jobb házába s hiába is mondtam volna, mert ha szerettek volna is pénzt Amerikában, a verebélyi határban lehetetlen lett volna nekik földet szerezni.

Ősz lett, reggelenként a verebélyi határ deres volt, a déri a kökényt is megcsipte, a cséplés be volt az uraságnál fejezve, a fecskék ott hagytak ben-nünket, mi is indultunk.

Pekároovics az utiköltséget New Yorkból elküldte, de az egyik Nővérem, akivel a legjobban megértettük egymást, szintén tudta, hogy nem bővelkedek pénzben és száz forintot rám tukmált. Néha, mi-kor rossz sorsban volt, küldtem neki pár dollárt, így akarta megadni.

(A háboru után, 1920-ban nagyon jól esett neki, mikor azt a 40 dollárt megadtam, mert Magyarországon akkor kezdett a pénz igazában csuszni és a 40 dollár hétezer korona volt. Nehezen is akarta elvenni, hogy ő nekem nem 40 dollárt, hanem csak kétszáz koronát adott, mikor 1913-ban hazulról eljöttem.)

Német hajón jöttünk vissza, mert olyan hajót kerestem, amin ne legyen első osztály, mert valahogy Amerikában megszoktam, hogy magamnál alábbvaló vagy magamnál kü-

lönb embert soha nem akartam ismerni. A Pretorian jöttünk vissza, amit alaposan megbántunk.

Nem volt könnyű a bucsuzás.

A testvéreimmel meg a gyerekeikkel lassan újra megismerkedtünk és megbarátkoztunk, de végre azokat aránylag könnyen ott hagytam. Nem voltak még idősek, tudtam, hogy őket meglátom.

Anyámtól elköszönni nagyon nehéz volt.

Azzal bucsuzott tőlem Tiri-besen, amivel első kivándorlá-somkor elhagytam, hogy soha nem lát többé az életben. Később, 1920-ban és 1923-ban ugyanezekkel a szavakkal bucsuzott. Amit 1923-ban mondott, az igaz lett.

Természetesen tömérdek utravalót készített és nem maradt ki a csomagból a mákos pogácsa.

Mikor először jöttem el hazulról, akkor is sütött Anyám pogácsát és azt mondta, mikor a könnyei a tésztába potyogtak, hogy azt azért süti, mert a pogácsa visszaviszi az embert oda, ahonnan elindult.

Azokból a legelső pogácsák-ból egy darabot megőriztem hat évig.

Megirtam, hogy nagyon sok-szor nagyon rossz sorom volt ebben az országban.

Hobó voltam, néha az utszé-len, néha a new yorki fehér kertben aludtam.

Mikor nem volt otthonom, akkor azt a pogácsát egy new yorki magyar ruhakereskedő-nél, Weschler, Avenue A-i üz-letembernél tartottam, ő őrizte meg a számomra

S mikor hat év után haza mentem, a kőkeményé száradt, fekete mákos pogácsát átadtam Anyámnak. Hogy visszavitt hozzá a pogácsa

Hát azért rakott azt azután is mindig az utravalónak szánt csomagba.

Szerencse, hogy Lajtossal együtt utaztunk, de még a vonatban a többi utasnak is adtunk a sok sült csirkéből, különben megromlott volna Hamburgig. Csak a pogácsából nem adtam. Még Lajtosnak sem, mert azt az Anyám a könnyeivel gyurta és sütötte.

Akkoriban a magyar határ-nál csendőrök voltak s Csász-nál vagy hogy hívják azt a fa-lut, a mi kocsinkba is bejöttek. Utlevél nélkül nem volt szabad hazulról kijönni.

Én büszkén huztam ki a bécsi amerikai követségtől kapott utlevelem és a csendőr szalu-tált, mikor meglátta.

Lajtos egy kicsit be volt szeppenve, mert ő nem volt amerikai polgár, de az első pa-pírját ő is merészen adta oda a csendőrnek, aki persze egyet-len betűt nem értett belőle s előtte is haptákba vágta ma-gát is tisztelettel. És ezzel tul voltunk a magyar határon.

Másnap délután érkezünk Hamburgba, ahonnan a máso-dik nap reggel indultunk.

Berlinben pár órát, Hamburgban két estét és egy napot töltöttünk, de nem találtuk jól magunkat egyik helyen sem, mert németül nem tudtunk beszélni. Ami keveset az iskolában tanultam, abból még kevesebb maradt akkorra a fejemben.

És, mi tagadás, nem is voltam olyan hangulatban, hogy jól éreztem volna magam, nagyon sajnáltam Anyámat, meg a falumat. Soká voltam otthon, újra beleszoktam a verebéli életbe.

Arra is kezdtem gondolni, hogy mihez fogok, ha megérkezek Amerikába, visszatérek-e újra pénz nélkül, némi adóssággal a pedlerkedéshez, vagy állást nézek magamnak.

A Pretoria az árjegyzék szerint 8 nap alatt ért New Yorkba.

Ténylegesen csekély tizen-nyolc napig hányt ide-oda bennünket.

Az első tizenkét napon szörnyű vihar volt, tengeri betegek voltunk vagy öt-hat napig mindnyájan. Azután a vihart megszoktuk.

Valami csavar tört el, azért csavarogtunk tizennyolc napig, de nem bántuk.

Volt vagy tizenkét magyar kabinutas, a legtöbben fiatalok, nagyszerűen mulattunk.

Ketten voltunk, akik Amerikát ismertük s természetesen százezer kérdésre kellett felelnünk.

Az utasok közt volt egy tizennyolc éves fiú, aki elmondta, hogy Amerikában senki nem várja s nem tudja, merre forduljon először.

Nagyon összebarátkoztunk vele s megnyugtattam, hogy semmi baja nem lesz, ügyelekre rá, utba igazitom New Yorkban.

Cimfestő volt, Szabadkáról jött s New Yorkban nagyon gyorsan munkát kapott néhai Koszták Akosnál, a művészajlamu, kedves magyar bohémnál.

Fülöp Károlyról beszélék, akivel nagyon sokat voltunk együtt, (akit igyekeztem rábeszélni, hogy atnuljon rajzolni. Nem is kellett neki sokat beszélni.

Fülöp Károly pár év mulva neves festőművész lett, Philadelphia városa a városi múzeumot leginkább vele díszítette, később Párisba ment s ott elkezdett szobrokat csinálni.

Azóta az Isten tudja hány kiállításon hány díjat nyert s utoljára a Bakó Jani farmján találkoztam vele a múlt évben. Los Angelesben van stúdiója s ott lakik nővére, Fülöp Ilona és két szintén művészajlamu fivére is.

Valamennyi otthagytá Szabadkát, mikor Szubotica lett belőle, bár Ilona azt nem várta be, néhány hónap után Károlyt Amerikába követte.

Tél lett, mire megérkeztünk New Yorkba.

És — a régi tragédia — megint csak tartoztam Pekárovics barátomnak s az az adósság malomkő teher volt rajtam.

De távolléteben küldtek pár dollárt azok a magyarok Várhelyiékhez, akik Zanesvillen és Daytonban az árviz után nem tudtak fizetni s nagyon kevés portékával újra a pedler táskákat vettem a kezembe.

Leginkább New York körnév-két jártam, mert kis portékával nem mertem a bányavidékre való utazás nagy költségébe belemenni, két hét alatt azonban volt vagy hatvan dollárom s Nyitraynál megraktam magam, hogy a szénvidékre lemenjek.

Nagy üzleteket ott sem csináltam.

Nem voltak jó viszonyok Amerikában s télen a déli szénmezők mindig gyengén dolgoztak, onnan nyáron adják a szenet leginkább a tavakra.

A legtöbb helyen régi ismerősöket, mondhatnám barátokat találtam s azok közül nem egy nehezen várt, mert tőlem szokták megkérdezni, hogy hol lenne jobb munka.

Természetesen az Ohazáról is sokat kellett beszélnem, de a legtöbb helyen mégis csak az volt a főkérdés, hogy melyik bányánál dolgoznak jobban, amit természetesen a bányák közt járó-kelő pedler tudott a legjobban.

Ahogy egy este elgondolkoztam rajta, hogy milyen nehéz a sorsa a magyarnak, aki angol lapot nem tud olvasni s aki néha a hatodik államba költözik munka után, pedig talán tőle tíz mérföldnyire jó munkát találna, megszületett az agyamban a — Magyar Bányászlap.

Arra gondoltam, hogy egy kis újságot fogok kiadni, amiben hétről-hétre hirt adok róla,

hogy hol és milyen munkát kaphatnak a bányászok. Milyen munka alatt azt értem, hogy milyen a bánya, milyen magas a szén benne, lövik-e a szenet, vagy azt a bányásznak kell lelőni, stb.

Szépen kiterveztem, hogy állandóan kérdő íveket küldök szerte lakó ismerőseimnek és azok nyomán adok hirt a munkáról.

De arra nem gondoltam, hogy abból megélek s inkább csak azt akartam elérni, hogy szertelakó vevő közönségem méltányolja a munkámat s még inkább tőlem vegyen mindent, ami szükséges.

* * *

Az volt a szándékom, hogy itt egyelőre megállok.

Ezeket a dolgokat, a kívándorlók küzdelmes sorsát én angol nyelven akarom egyszer — ha ráérek — megírni.

A Bányászlap harminc éves lesz s ami azóta történt Magyar Amerikában, arra talán mindenki emlékszik.

Ha azonban az olvasók úgy kívánnák, akkor egy rövid szünet után újra hozzáfogok az íráshoz.

Mint lapszerkesztő sokkal jobban bele láttam az amerikai magyar sorsokba, megismerem azokat, akik "közéleteznek" közöttünk, akik közül már sokan elmentek s az olvasók esetleg úgy találhatják, hogy érdemes az írást folytatni.

